

Το κύμα σκέψης που γέννησε την κρίση

Η ορθολογική ανάλυση της ελληνικής κοινωνίας και της πολιτικής σκηνής ως αντίβαρο στον λαϊκισμό

Αντιλήψεις περί λαϊκισμού, μεταρρυθμίσεων, ποθογένειας και εξωστρέφειας διατυπώνονται οργανωμένα ή αποσπασματικά ολοένα και πιο συχνά τα τελευταία χρόνια.

Του ΝΙΚΟΥ ΒΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

Η δική μας εποχή κληροδοτεί ήδη στους επόμενους εκατοντάδες χιλιάδες λέξεις που επιχειρούν να ερμηνεύσουν το «ελληνικό ζήτημα». Αν υπάρχει κάτι θετικό ως παράγωγό της πολυετούς «κρίσης», είναι τα πολλά και καλά κείμενα που συνεχίζουν να παράγονται από αναλυτές, στοχαστές, ιστορικούς και πολιτικούς επιστήμονες. Αυτή περίοδος, μετά το 2010, κατά την οποία η ελληνική κοινωνία διέφευσε τις πρώτες ελπίδες περί μεταρρύθμισης, έχει ήδη γεννήσει τις πιο βαθιές αντιφάσεις. Την επάνοδο του ακραίου και χύδνου λαϊκισμού και την παραγώγη της πο- επεξεργασμένης επιχειρηματολογίας απέναντι του. Αυτό που έχει ενδιαφέρον και που διαφαίνεται εδώ και λίγα χρόνια ως ένα κοινωνικό φαινόμενο απότοκο της «κρίσης» είναι ο τεμαχισμός της κοινωνίας σε δύο βασικά τμήματα, των λαϊκιστών (και των αποχρώσεων κάθε είδους συναισθηματικής άμυνας, παλαιομερολογίτικου ερμηνευτισμού και αγοραίου κυνισμού) από τη μια πλευρά και των μεταρρυθμιστών από την άλλη. Η πορεία έδειξε ότι κάθε συστοιχία αναλύεται σε υποομάδες, αλλά αυτή η βασική (και όχι ισόποση) διαίρεση, καθώς ακολουθεί τις μεταλλάξεις παλαιών και χωνεμένων διπόλων, χρονισμένει, έστω, για μια πρώτη χαρτογράφηση.

Αντίθετα με άλλες εποχές έντασης (όπως το «εθνικό» ζήτημα του Μακεδονικού το 1990-92), τη λεπτευταία «κρίση» (που και αυτή αναλύεται σε κα-

τηγορίες και βαθμίδες) έχει ήδη εμπλουτίσει τη βιβλιογραφία με υψηλής ποιότητας δοκιμιακή γραφή, με νέα δημοσιογραφία, με πολιτική και οικονομική ανάλυση ή με μια θεώρηση του τώρα μέσα από την ιστορική και ψυχολογική σήραγγα με αφετηρία τις τελευταίες ημέρες της οθωμανικής Ελλάδας ώς σήμερα. Αυτή η τελευταία προσέγγιση έχει μεγάλο κοινό αναγνωστών και εξηγεί εν μέρει και την εμπορική επιτυχία των βιβλίων του Κώστα Κωστή «Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας» (Πόλις, 2013) και του Στάθη Ν. Καλύβα «Καταστροφές και θριαμβοί» (Παπαδόπουλος, 2015). Είναι δύο από τις μελέτες πρόσφατης παραγωγής που ανατέμνουν το ελληνικό ζήτημα στη διαχρονία του με γνώμονα το διεθνές περιβάλλον και τους ελληνικούς κύκλους της πρόσφατης Ιστορίας.

Η τελευταία περίοδος ανέδειξε τον λαϊκισμό (με πολλούς χαρακτηρισμούς

υψηλής ποιότητας δοκιμα-
κή γραφή, νέα δημοσιογρα-
φία, με πολιτική και οικο-
νομική ανάλυση ή μία
θεώρηση του τώρα μέσα
από την ιστορική και ψυχο-
λογική σήραγγα.

και ερμηνευτικά εργαλεία) σε κεντρικό πυλώνα όχι μόνο της πρόσφατης κρίσης αλλά της εποχής της Μεταπολι-
τευσης (με άνονα φυσικά τη δεκαετία του 1980). Αυτό που ο Τάκης Σ. Παπ-
πάς ονομάζει χωρίς ενδοιασμού «λαϊ-
κιστική δημοκρατία» (της Ελλάδος),
στο βιβλίο του «Λαϊκισμός και κρίση
στην Ελλάδα» (Ικαρος, 2015), ο Χα-
ρίδης Τσούκας το αναλύει σε «λαϊ-
κιστικό ναρκισσισμό» και «αυτοανα-
φορικό πολιτικαντισμό» στο δικό του

βιβλίο «Η τραγωδία των κοινών» (Ικα-
ρος, 2015).

Ο Γιάννης Παλαιολόγος με τον «13ο
άρθρο του Ηρακλή» (Εστία, 2014) που
έδωσε τη δοκιμακή εκδοχή της νέας
δημοσιογραφίας, με ανατομία σε σφαι-
ρες της ελληνικής κοινωνίας και επι-
λογή από τις «ιστορίες της μεγάλης
κρίσης», προέκτεινε αυτόν τον διάλογο
με την κοινωνία με ελευθερία και κι-
νητικότητα. Δεν είναι τυχαίο ότι π
ενεργητική (και όχι αναλυτική) προ-
σέγγιση στην κρίση δημιουργεί τα-
λαντεύσεις και ωσμώσεις ανάμεσα
στο κοινό που δεν μπορούν εκ των
προτέρων να σταθμιστούν ή να προ-
βλεφθούν. Κατά μία παράλληλη έννοια,
ο Αριστος Δοξιάδης με το πολυδιαβα-
σμένο «Άθρατο ρήγμα» (Ικαρος, 2013)
είχε οργανώσει ένα ψυχικό και πραγ-
ματικό περιβάλλον γύρω από τους
νευρώνες και το κυτταρικό υλικό της
ελληνικής οικονομίας, ωθώντας σε
νέες τοποθετήσεις.

Εχει ιδιαίτερη σημασία ότι, παράλληλα με τις εκδόσεις, ένα μικρό δείγμα των οποίων αναφέρεται εδώ, η εποχή μας παρήγαγε έναν τεράστιο αριθμό άρθρων που δημοσιεύτηκαν σε έντυπα και πλεκτρονικά μέσα, γεγονός που καθιστά την εμπειριστατωμένη χαρτογράφηση της παραγωγής πολιτικής σκέψης μετά το 2010-2012 ώς σήμερα μια πολύπλοκη υπόθεση.

Μια νέα γενιά αρθρογράφων ήρθε στο προσκήνιο αλλά και το νέο πολιτικό υλικό παρότρυνε καθηνυπτές και στοχαστές να εμπλουτίσουν τον δημόσιο διάλογο και τη σχετική βιβλιο-
γραφία. Άρθρα στον Τύπο με υπουρα-
φές του Γιάννη Βούλγαρη, του Γιώργου Παγούλατου ή του Νικόλα Σεβαστάκη ανέβασαν ψηλά τον πάχη της πολιτικής και κοινωνικής ανάλυσης.

Θα μείνω στο νέο βιβλίο του Νικού Π. Μουζέλη «Νεωτερικότητα και θρη-
σκευτικότητα» (Πόλις, 2014) καθώς προεκτείνει τη συζήτηση για το τι συμβαίνει σήμερα στις δυτικές κοι-
νωνίες μέσα από ένα κανάλι που συν-
δεί την θητική με τη νεωτερικότητα.
Ισως, μέσα από αυτή τη βαθιά ανάλυση
για τι συνιστά φονταμενταλιστικό,
καινοτόμο, προοδευτικό ή στείρο αν-
τιδραστικό, σε μια κοινωνία μετάβασης
σε ένα άλλο στάδιο αυτοπροσδιορι-
σμού, να ορίζονται και πολλά από τα
ερωτήματα της εποχής.

Για τη πώς τα τελευταία 20 χρόνια
ο κόσμος έρχεται ξανά αντιμέτωπος
με βαθιά ρήγματα και αντιφάσεις, που
θέτουν και πάλι σε άλλη βάση την
ιδέα της πρόσδου.

Πολλές εκδόσεις την τελευταία διετία, κυρίως, φωτίζουν διάφορες πτυχές του ελληνικού ζητήματος. Από αριστερά, τα βιβλία των Στάθη Καλύβα, Γιάννη Παλαιολόγου, Αριστού Δοξιάδη, Τάκη Σ. Παππά και Κώστα Κωστή.